

ZÁKLADNÉ PRINCÍPY NÁRODNÉHO PROGRAMU OCHRANY STARŠÍCH ĽUDÍ (Aktualizované)

Problematika seniorov a starnutia populácie je rozpracovaná v mnohých európskych dokumentoch a následne implementovaná v národných programoch, výzvach a programových vyhláseniach.

Tento materiál obsahuje stručný prehľad významných medzinárodných rámcov, základné pojmy dokumentu a princípy Národného programu ochrany starších ľudí. Slúži ako informatívny a inšpirujúci zdroj pre všetkých záujemcov o danú problematiku, najmä kultúrno-osvetových pracovníkov, realizátorov aktivít a činností spojených s cieľovou skupinou starších ľudí.

Vybrané významné medzinárodné rámce

Národný program ochrany starších ľudí (1999) vychádzal z pôvodne definovaných princípov OSN vo vzťahu k starším osobám (z roku 1991), ktoré sa uplatnili v danom roku v rámci vyhlásenia Medzinárodného roka starších ľudí (r.1999):

- princíp nezávislosti
- princíp účasti/zúčastnenosti
- princíp starostlivosti
- princíp seberealizácie
- princíp dôstojnosti

Novším rámcom pre formulovanie základných princípov bolo 2. Valné zhromaždenie OSN k problematike starnutia (apríl 2002, Madrid) a Ministerská konferencia krajín strednej a východnej Európy UNECE (september 2002) k otázkam starnutia, na ktorej bola prijatá *Regionálna implementačná stratégia pre Madridský medzinárodný akčný plán zameraný na otázky starnutia*.

Svetová zdravotnícka organizácia spracovala pre potreby zhromaždenia OSN tzv. *Politický rámec aktívneho starnutia (Active Ageing. A Policy Framework)*, prístupný na: http://whqlibdoc.who.int/hq/2002/WHO_NMH_NPH_02.8.pdf.

Definovala v ňom filozofické východiská a kľúčové pojmy, z ktorých bude vychádzať aj nový programový dokument SR.

Filozofické východiská – základné pojmy podľa uvedeného dokumentu

- ak starnutie má byť pozitívna skúsenosť, potom dlhší život musí byť sprevádzaný poskytovaním kontinuálnych šancí v oblasti zdravia, účasti na spoločenskom živote a rozhodovaní a v oblasti zabezpečenia,
- pojem aktívny život (active ageing) zaviedla SZO v roku 1990 za účelom vyjadriť proces k dosiahnutiu tejto vízie,
„Aktívne starnutie je proces optimalizácie príležitostí týkajúcich sa zdravia, účasti a zabezpečenia za účelom podporiť kvalitu života v procese starnutia ľudí“ (s.12)
- koncept aktívneho starnutia umožňuje ľuďom realizovať ich potenciál pre dosiahnutie fyzického, sociálneho a duševného (mentálneho) blahobytu počas ich života a participovať na živote spoločnosti podľa ich potrieb, túžob a kapacít,
- akceptuje sa skutočnosť, že niektorí ľudia potrebujú k realizácii svojho potenciálu adekvátnu ochranu, zabezpečenie a starostlivosť,
- koncept aktívneho starnutia odstupuje od prístupu založeného na potrebách (needs-based approach; starších ľudí vníma ako pasívnu cieľovú skupinu) a preferuje prístup založený na právach (rights-based approach),
- prístup založený na právach uznáva právo starnúcich ľudí na rovnaké príležitosti a zaobchádzanie vo všetkých oblastiach života, na druhej strane stavia na ich zodpovednosti k účasti na rozhodovacích procesoch týkajúcich sa všetkých oblastí politického a komunitného života.

Princípy Národného programu

(opierajú sa o pôvodné princípy OSN, o princípy SZO z roku 2002 a o princípy formulované v Regionálnej implementačnej stratégii pre strednú a východnú Európu ako „záväzky“ – „Commitments“ z roku 2002)

➤ **princíp dôstojnosti**

Znamená zaručenie slobody a rovnosti starších ľudí v ich dôstojnosti i právach, uznávanie ich prínosu pre spoločnosť mimo hodnôt vyprodukovaných v rámci formálneho pracovného trhu, osobitne v rodine, pri zabezpečovaní starostlivosti o malé deti či iných odkázaných členov rodiny, pri vykonávaní neplatenej domácej práce, či v rámci dobrovoľníckeho sektora a komunitného života.

➤ **princíp medzigeneračnej súdržnosti/solidarity**

V súvislosti s aktívnym starnutím znamená nenahraditeľné miesto jedinca každého veku v reťazci poskytovania a prijímania starostlivosti a ochrany. Znamená spoločné

vytváranie zdrojov na pokrývanie sociálnych rizík súvisiacich s vekom (nižším i vyšším). Uplatňovanie princípu medzigeneračnej súdržnosti sa popisuje prevažne cez rodinu, ktorá sa považuje za kľúčovú inštitúciu udržateľného sociálneho rozvoja, uchovávanía spoločenských hodnôt a kľúčový zdroj intra- a medzigeneračnej solidarity.

➤ **princíp účasti/zúčastnenosti**

Vychádza zo zásady, že nikomu nemôžu byť odopreté možnosti zúčastňovať sa na živote spoločnosti vo všetkých jej oblastiach, na prijímaní dôležitých rozhodnutí a možnosti mať osoh zo sociálneho a ekonomického rastu. Uplatňovanie tohto princípu by malo byť podporené dôslednejším uznaním schopností starších ľudí prispievať k tvorbe hodnôt potrebných pre rozvoj a fungovanie kľúčových spoločenských inštitúcií (napr. rodina, komunita, občiansky sektor), ktoré sa nie vždy dajú merať ekonomickými ukazovateľmi, resp. ukazovateľmi formálneho trhu práce.

➤ **princíp nezávislosti/sebaurčenia**

U starších ľudí sa rešpektuje ich právo na rozhodovanie o všetkých veciach, ktoré ovplyvňujú ich každodenný život. Ak sa aj znižuje ich schopnosť sebaobslužnosti (napr. pri bežných denných činnostiach) a je potrebné poskytovanie pomoci (opatery), podporné opatrenia musia byť organizované tak, aby umožnili starším ľuďom rozhodovať o charaktere a intenzite podpory a aby sa rešpektovali ich individualizované predstavy. V prípade poklesu mentálnych schopností sa očakáva využívanie systému tzv. podporovaného rozhodovania.

➤ **princíp sebarealizácie**

Vychádza z práva staršieho človeka na podmienky a príležitosti, ktoré mu pomôžu realizovať svoj potenciál pre dosiahnutie fyzického, sociálneho a duševného (mentálneho) blahobytu cestou participácie na živote spoločnosti podľa individuálnych potrieb, túžob a kapacít.

➤ **princíp starostlivosti**

Ak potrebujú staršie osoby primeranú pomoc a ochranu pri realizácii svojho individuálneho potenciálu participovať v jednotlivých oblastiach života, majú na jej poskytnutie právo. Pomocou sa má zabezpečiť ich prístup k zdrojom, právam, tovarom a službám v oblasti právnej pomoci, zdravia, bývania, dopravy, vzdelávania, kultúry atď. Súčasťou starostlivosti je aj podpora pri zabezpečovaní bežných denných činností poskytovaná blízkymi osobami, známymi či formálnymi službami alebo ich kombináciou.

➤ **celoživotný prístup**

Princíp životného cyklu uznáva, resp. vychádza z toho, že starší ľudia netvorí homogénnu skupinu a že interindividuálna rozdielnosť rastie s vekom. Preto by sa malo prostredie (pracovné, rodinné, životné, architektonické) budovať tak, aby sa podporovala možnosť výberu neohrozujúca zdravie a iný blahobyť človeka, čo je dôležité v každej etape jeho života.

➤ **dialóg s občianskou spoločnosťou**

Ide o formovanie rozličných občianskych iniciatív (napr. občianskych združení, záujmových skupín) združujúcich staršie osoby, ich rodiny a spriaznencov, prostredníctvom ktorých sa na inštitucionálnej báze presadzujú voči štátnym, iným verejným a iným občianskym autoritám záujmy starších ľudí a stávajú sa súčasťou všetkých politík na národnej, regionálnej a lokálnej úrovni. Dialóg môže byť inštitucionalizovaný napr. cez partnerstvo, vďaka ktorému sa staršie osoby a ich organizácie zúčastňujú rozhodovania o kľúčových spoločenských otázkach. ¹

➤ **znižovanie sociálnych rozdielov**

Ide o presadzovanie záujmu kohéznejšej (súdržnejšej) spoločnosti, v rámci ktorej nemôže byť nikto znevýhodňovaný v prístupe k možnostiam na akomkoľvek základe (vrátane znevýhodnenia na základe vyššieho veku). V snahe znižovať sociálne rozdiely (najmä v súvislosti s kritériom veku) nejde len o absolútne znižovanie počtu starších osôb ohrozených rizikom príjmovej chudoby, ale aj o zlepšenie ich prístupu k právam, tovarom a službám, ktoré sú kľúčom sociálneho začlenenia, uplatňovania práva na aktívnu účasť vo všetkých oblastiach života a tým nástrojom pre celkový spoločenský rast.
